

Základné ciele vzdelávania z inej perspektívy

alebo

Výskumy potvrdzujúce na hodnoty orientované vzdelávanie waldorfskej pedagogiky

Príspevok pre konferenciu

ŠKOLA V KONTEXTE PSYCHOLÓGIE ZDRAVIA A POZITÍVNEJ PSYCHOLÓGIE

Milé kolegyně, milí kolegovia,

Hľadanie zmyslu našej práce je motor, ktorý nás poháňa vpred. A často zmysel môžeme nájsť len, keď obrátíme naše premisy, predpoklady naruby. Čo tak sa pozrieť na predpoklad, že úlohou školy je pripraviť dieťa na život v budúcnosti, vyzbrojiť ho na konkurenčný boj, ktorý ho v živote čaká. Naučiť ho maximum, aby sa vedelo v živote zorientovať? Napríklad – len tí, žiaci, ktorí sú úspešní v profilových predmetoch (matematika, jazyky, vedné odbory) majú šancu na dobrý život v budúcnosti. Táto premisa riadi množstvo našich rozhodnutí v školstve. Je zmysluplná?

Profesor Gert Biesta na konferencii ENASTE vo Viedni minulý rok hovoril, že škola súčasnosti je formovaná spoločnosťou ako jej nástroj na riešenie sociálnych problémov a situácií. Táto funkcia školy sa objavila krátko po tom, čo sa spoločnosť rozrástla natoľko, že aktuálna generácia už nedokázala rásť len z toho, čo mohla „pochytiť“ počas svojho života - tu cituje Mollenhauera, (1983). Z tohto pohľadu, spoločnosť právom očakáva, že škola bude riešiť jej problémy, veď preto vznikla. Je tu však odkaz aj na druhú funkciu, ktorá vyplýva z toho, že sa škola nachádza na pomedzí domova a ulice. V škole už nie sme v pohodlí domova so všetkými zvykmi a predstavami, ktoré to prináša, ale ani nemusíme ešte podávať taký výkon ako v zamestnaní. Tu si môžeme trénovať, nacvičovať, rozvíjať sa. Tu máme právo nevedieť. Máme právo byť chránení pred predčasnými nárokmi, ktoré spoločnosť na školu presúva. (Sidorkin, 2002, Masschelein & Simons, 2012)

V skutočnosti, ale práve tá prvá úloha – príprava konkrétnych výstupov, očakávaní pre spoločnosť výrazne dominuje v súčasnom školstve až tak, že sa zabúda, že aj školy by mali mať niečo ako svoju identitu, niečo za čo sa môžu postaviť, podpísať. Mali by mať svoju víziu, svoje ľudské poslanie.

Anglické príslovia hovoria: If you stand for nothing, you will fall for anything. - voľný preklad - Ak si nemáš za čím stáť, hocičo ťa položí.

Asi sa zhodneme na tom, že škola je miesto, kde dieťa môže rásť bez zbytočných zranení a stresov. Musíme chrániť toto prostredie, aby dieťa nebolo vystavené tlaku spoločnosti predčasne. Škola má pomôcť dieťaťu chcieť byť vo svete a na to potrebuje dôveru v jeho hodnoty a byť v ňom dospelý, teda, vedieť si v ňom zastať svoje miesto. Ale dnešná spoločnosť má privysoké nároky na dieťa, čím ochromuje jeho sebadôveru a dôveru v život.

Je nevyhnutné dostať školu do rovnováhy a správneho smeru, aby vedela, aké ciele, ale hlavne aké hodnoty má zastávať.

Pozrime sa na možné **ciele školy**:

1. hľadisko **učenia** - veľmi populárny pohľad –v jazyku sa objavujú nové kombinácie pojmov ako: celoživotné vzdelávanie, kooperatívne vzdelávanie, učebné prostredie, učiace sa komunity..
2. hľadisko **vývinu**- napríklad - vývin plného potenciálu alebo talentov dieťaťa – je rovnako populárne hľadisko a nachádzame mnoho skvelých pedagogických prúdov, ktoré reálne pracujú na tomto poli.
3. hľadisko **formovania** dieťaťa nie je až tak populárne. V dnešnom svete sa javí skôr ako staromódne. Avšak musíme uznať, že tým ako sa dieťa vyvíja sa stále viac a viac stáva takpovediac „svetskejším“, vchádza do sveta a spája sa s jeho hodnotami. Niečo ako skutočné stretnutie, ktoré mení človeka sa deje, keď dieťa vrastá do spoločnosti. Preto má zmysel začať uvažovať o novom vzdelávaní, také, ktoré nebude mať v centre svojej pozornosti kurikulum alebo dieťa. Bude to vzdelávanie zamerané na svet – zahŕňajúci kultúru a tradície krajiny.

Pojem učenie, akokoľvek je populárne v dnešnej spoločnosti je však samo o sebe prázdne. My ako učitelia však musíme myslieť, na to, že učenie musí niesť svoj obsah, musí mať účel a hlavne v pozadí je vzťah. Dieťa sa niečo učí, za nejakým účelom od niekoho konkrétneho. Z týchto troch **je otázka účelu najdôležitejšia**. Ak nevieme, čo chceme dosiahnuť, nemáme kritéria hodnotenia, nevieme sa rozhodnúť, aký obsah je najlepší, aké sú najlepšie metódy vzdelávania a aký druh vzťahu je namieste, pravdepodobne sa budeme s dieťaťom míňať .

Čo sú teda najdôležitejšie úlohy školy, keď beriem do úvahy, že účelom vzdelávania je „vrásť do sveta“:

-**kvalifikácia** - profesionálne vzdelávanie, vedomosti a schopnosti. Sem patrí učenie sa pre život ako o ňom zvyčajne hovoríme.

Ak by sa škola rozhodla zamerať sa len na tú prvú časť – budeme žiakom dávať len informácie a fakty. Nebudeme brať na zreteľ otázku hodnôt – to nech si riešia doma alebo v komunite. – Aj takáto škola by pôsobila nejakým posolstvom navonok- posolstvom, že hodnoty tu nemajú svoje miesto

-**socializácia**–zvyčajne o nej hovoríme ako o rozvoji emocionálno-sociálneho vybavenia. Niekedy túto časť rozvíjame vedomejšie – ale väčšinou len v súvislosti s profesionálnym prístupom ku klientom, pacientom. Rozvoj emocionality v rámci etickej výchovy raz týždenne sa mi zdá ako výsmech ľudskosti. Ved' od školy sa očakáva, že študenti budú vedieť byť občanmi, budú mať nejaké ekologické a humanitné postoje, ktoré budú vedieť komunikovať v súlade s danou kultúrou a tradíciami.

- **formovanie osobnosti**–nuž, či túto úlohu škole priznáme, alebo nie, ona tu je. Formuje žiakov – či už pozitívne alebo negatívne. Bolo by zrejme lepšie vykonávať túto úlohu vedome. Čo ak by sme mladých ľudí vedeli formovať v zmysle ich sebapoznania a seba-rozvoja. Gert Biesta to nazýva pojmom **subjektivizácia** – rozvoj a v zmysle empatie, zodpovednosti, súcitu, vyzretosti (dospelosti) a autonómie.

Ak sa škola zameria len na jednu časť, **1 úlohu**, dostáva sa **mimo rovnováhy**. Dobré vzdelávanie je 3-dimenzionálne - treba 3 dimenzie myslieť a aj konať. V Anglicku sa stáva učenie veľmi podceňovaným - učenie iných je len napodobňovaním svojho osobného zážitku. keď sa človek učil. Ale učenie je ako partia šachu s každým žiakom a keď učíme učiteľov, musíme mať vo vedomí túto **komplexitu**. Stále je na mieste dávať si otázku – zmyslu, širšieho pozadia a smeru kam má vzdelávanie do budúcnosti smerovať.

HODNOTENIE JE O HODNOTÁCH. Ak vo vyučovaní prevažujú hodnoty- byť dobrým človekom a žiť spolu - je to dobré vzdelávanie

Tvrdenia o vzdelávaní:

Spoločnosť sa rýchlo mení a my nevieme, kam to povedie. Hovoríme, že učebný systém z 19-stor. má pripravovať na 21. storočie. Máme sa sústrediť na schopnosti a vedomosti, ktoré už vtedy nebudú mať hodnotu? PRAVDA/KLAM?

-Pre časť spoločnosti je to pravda, ale časť ľudstva má len veľmi malú šancu na zmenu - potrebujú sa naučiť len prežiť - napr. Afrika

-Naozaj pre časť spoločnosti prichádzajú prevratné zmeny, ale aj za 50 rokov bude ľudstvo bojovať za demokraciu, ekológiu, starostlivosť o slabších. Niečo sa nezmení. Niektoré aspekty života určite, ale život nie je veľká čierna diera, neznáma. Život zostane životom.

-V mnohých krajinách je tendencia hovoriť o vzdelávaní v pojmoch ekonomiky, súťaže, prežitia, ale potrebujeme širší rámec – spolužitie, ekológia, starostlivosť.

Potrebujeme nastaviť ekonomiku odlišne, z konkurencie urobiť spoluprácu, z prežitia (sústredeného len na seba) potrebujeme pokročiť k životu pre všetkých.

Je nevyhnutné rozvíjať talenty a plný potenciál dieťaťa. PRAVDA/KLAM?

-Toto tvrdenie musíme otočiť, aby sme všetci mohli prežiť na tejto planéte - urobiť metamorfózu z EGO-LOGICAL prístupu na **NON-EGO-LOGICAL** cestu - charakterizuje ju dospelosť, vyspelosť, na rozdiel od tej prvej, ktorú stále charakterizuje určitá infantilnosť.

Grown-up-ness - Zrelosť ktorej znakom je zodpovednosť voči ostatným, vyspelosť, dospelosť - vedie k trvalej udržateľnosti života.

Treba si klásť otázku - **Či to, po čom túžim, je hodné túžby?** Toto je životná otázka. Škola má učiť ako si klásť takéto otázky. Takáto škola **vytvára skutočný priestor pre pestovanie hodnôt** života - demokracie, ekológie a starostlivosti.

Ľudskosť necharakterizuje schopnosť učiť sa, ale schopnosť mať smer. Vzdelávací proces nie je len o učení, ale aj o vzťahu medzi ľuďmi. Prečo by sa škola mala o to zaujímať? Lebo žiak nie je objekt, ale je svetom o sebe, svojim vlastným svetom, subjektom. Makarenko nechcel nič vedieť o minulosti svojich žiakov (väčšinou to boli bývalí delikventi), aby svojou vedomosťou nevytvoril predsudok a neblokoval jeho budúcnosť.

Dôvera znamená, že dávame priestor dieťaťu, aby prinieslo to, čo ešte nie je tu.

Dobré vzdelávanie sa snaží o rovnováhu. Škola je priestor, kde si skúšame aké je to byť dospelý. **Škola musí odporovať infantilným požiadavkám spoločnosti.** Napr. byť dobrý v testovaní. Aj spoločnosť by mala vyrásť.

Celý článok si môžete prečítať na <http://www.rosejournal.com/index.php/rose/article/view/265/260>

Biesta, G.J.J. (2006). Beyond learning. Democratic education for a human future. Boulder, Co.: Paradigm Publishers

Masschelein, J. & Simons, M. (2012). Apologie van de school. Leuven: Acco;

Mollenhauer, K. (1983) Vergessene Zusammenhänge. Ueber Kultur und Erziehung. [Forgotten connections. On culture and education.] München: Juventa

Sidorkin, A. (2002). Learning relations: Impure education, deschooled schools, and dialogue with evil. New York: Peter Lang.

www.gertbiesta.com

Waldorfská pedagogika – učenie umením.

Mojím dlhoročným pracoviskom je waldorfská škola. Viacero princípov, ktoré u nás nájdete zodpovedá práve takej snahe odolať tlaku spoločnosti. Jedným sprievodným javom je množstvo umenia na škole. Rada by som Vám predstavila jeden zaujímavý projekt, ktorý je takým príkladom odolávania tlaku spoločnosti:

Canyon Crest Academy otvorila brány v roku 2004 iba s 200 študentmi, ktorých rodičia boli ochotní zariskovať, aby ich deti na tejto novej škole získali vzdelanie, ktoré by ich malo dostatočne pripraviť na univerzitu. (*CCA School Profile, 2011*)

Od čias, keď CCA imatrikovala triedu prvých absolventov v júni 2008, mala 1700 študentov a výnimočné úspechy v súhrnnej správe: vokálny program spieva Carminu Buranu; študenti dostávajú ocenenia z digitálneho umenia, lebo tvoria s využitím najnovších priemyselných technologických štandardov; digitálne hudobné nahrávacie štúdio sa objavilo v kampuse vo večerných správach; Apple vyslalo skautov na stretnutie so študentmi na počítačovom kurze (Computer Science course), z ktorých niektorí už predali softvér alebo program pre významné spoločnosti; tím robotických dizajnérov bol vrcholovým súperom proti stredoškolským tímom z Číny a Japonska. (*Saavedra, 2006*) A takisto CCA získalo najvyššie umiestnenie vo výsledkoch písomných skúšok na lokálnej úrovni College Board Advanced Placement (*AP Report to the Nation, 2007*) a výnimočné výsledky v kalifornských štandardizovaných skúškach. 99 percent dokončilo strednú školu v termíne, vysoko nad štátnym a národným priemerom.

Toto je škola budúcnosti.

A prečo je to tak? Pretože na CCA sa zábery a školská kultúra zakladajú na umení a popri tom ako vedľajší produkt prekvitá všetko ostatné. Študenti hudobníci sú fenomenálnymi interpretmi a komponujú vlastnú hudbu, pretože zároveň vidia uplatnenie hudby v matematike. Preto navštevujú matematické kurzy pre najpokročilejších. Študenti grafického dizajnu sú zapísaní na hodiny psychológie, aby porozumeli psychológii farieb a komunikácii a chodia na pokročilé lekcie z prírodných vied, pretože chcú pochopiť podstatu sveta, aby ho kreslili lepšie. (Da Vinci by bol hrdý!) A študenti, ktorí sa zaneprázdnení angažujú v tvorbe programov pre aplikácie pre iPhone a softvéry počítačových hier, chodia na kurzy všeobecnej kultúry a politiky, aby rozumeli trendom a problémom okolitého sveta, a samozrejme, aký to raz bude mať dopad na marketing ich softvéru. Študenti herectva chodia na pokročilé kurzy histórie, aby pochopili dramatikov, ich hry a dejiny, ktoré formovali tieto názory. (*CCA School Website*)

Výsledok: vyššie ciele, kritické myslenie a učiteľský zbor, ktorý je stále – ako umelci, s ktorými spolupracujú – ochotný spolupracovať, inovovať, prispôbovať sa, a študenti, ktorí chcú tráviť čas v škole.

Viac sa dočítate tu:

America's Best High Schools (2011). Available at <http://www.thedailybeast.com/newsweek/features/2011/americas-best-high-schools.html> [Retrieved 28 Dec, 2011].

AP Report to the Nation: 2007. Available at http://www.collegeboard.com/prod_downloads/about/news_info/ap/2007/2007_ap-report-nation.pdf [Retrieved 10 Dec, 2010], 78.

CCA School Profile. Available at <http://teachers.sduhsd.net/cccounseling/documents/CCASchoolProfile.pdf> [Retrieved 10 Nov, 2011].

CCA School Website. Available at www.sduhsd.net/cc [Retrieved 28 Dec, 2011].

Department of Education, State of California. (2011). *2010-2011 Accountability Progress Reporting (APR)*. Available at <http://api.cde.ca.gov/Acnt2011/2011GrthAPICo.aspx?cYear=2010-11&cSelect=37,SAN,DIEGO> [Retrieved 20 Oct, 2011].

No Child Left Behind Act. Available at http://en.wikipedia.org/wiki/No_Child_Left_Behind_Act [Retrieved 15 Dec, 2011].

Saavedra, S. (2006). *The Future of Learning*. Available at http://www.signonsandiego.com/uniontrib/20060930/news_1mi30canyon.html [Retrieved 28 Dec, 2011].

Visual and Performing Arts: The University of California A-G Guide. Available at <http://www.ucop.edu/a-gGuide/ag/a-g/vpa.html> [Retrieved 28 Dec, 2011].

Čím táto škola dosahuje tak obrovské úspechy? Stavila kartu na umenie, nie na kognitívne predmety a predsa sú žiaci úspešnejší ako ich rovesníci špeciálne pripravovaní v dobre premyslených didakticky vedecky zostavených vzdelávacích programoch. Čo toto vlastne hovorí o úlohe vzdelávania, o človeku ako takom?

K podobnému paradoxu došlo pred pár rokmi v susednom Rakúsku.

Študenti waldorfských škôl dosiahli v prírodovedných predmetoch vyššie skóre ako študenti ostatných rakúskych škôl. Viac si môžete prečítať na stránke:

<http://waldorfskaskola.sk/clanok/2010/waldorfski-ziaci-maju-nadpriemerne-znalosti-v-prirodných-vedach>

Kurikulum waldorfských a bežných škôl sa najviac odlišuje práve v prírodovedných predmetoch. Waldorfským školám sa často vytýka nevedeckosť, zastaranosť, ezoterizmus. Napriek tomu štatistiku ukazujú, že študenti nestratili záujem, sú zvedaví, dômyselní, hľadajúci, tvoriaci. Stratégie úspechu teda pravdepodobne nestoja na zapamätaní si.

Ako je to vlastne s tou záhadou pamätania si? Viete o tom, že najlepšie si zapamätáme to, čo sme mohli zabudnúť?

Waldorfská pedagogika – učenie zabúdaním

Jost Schieren *Alanus University of Arts and Social Sciences, Alfter, Germany Department of Education*

V teórii učenia sa Rudolfa Steinera je jedným z najdôležitejších výdobytkov jeho objasnenie významu *zabúdania* v procese učenia sa. To, o čo tu v skutočnosti ide, je *úmyselné* zabúdanie, pretože príležitostné zabúdanie je priamo spojené so zabúdaním účasti na tvorbe reality. Zámerné zabúdanie však funguje ako prirodzená tendencia mysle, ktorej dominuje nadobudnutý obraz a vzápätí je nahradený iným. Toto sa praktizuje vo waldorfskej pedagogike tým, že obraz

sa necháva v mysli viac otvorený vďaka obraznému vyučovaniu a používaniu flexibilných pojmov. Hodiny sú organizované tak, že na konci je zaradený dôležitý prvok skúsenosti formou príbehu alebo ešte lepšie – s otvorenou otázkou, aby si ju mohli žiaci niešť ďalej. V ďalšie dni sa téma otvára znovu a do väčšej hĺbky, čo umožňuje tzv. epochové vyučovanie, keď sa jeden predmet preberá každodenne celý mesiac.

Tento prístup k učeniu objavený Rudolfom Steinerom pred vyše 90-imi rokmi je teraz empiricky dokázaný výskumom mozgu. Hlavne americký výskum ukázal, že obsah vyučovania sa lepšie ukotví v pamäti tesne pred zaspáním. (Karni et al. 1994, Wilson and McNaughton 1994, Plihal 1997) V tomto sa ukazuje rozdiel medzi tzv. deklaratívnou pamäťou, zodpovednou hlavne za uchovávanie vedomostí, a nedeklaratívnou pamäťou alebo procedurálnou, ktorá je zodpovedná za zručnosti a činnosti. Zistenia Wilsona a McNaughtona (1994), a Karniho (1994) ukazujú, že tzv. REM spánok je spojený s nedeklaratívnymi procesuálnymi vedomosťami a hlboký spánok s deklaratívnymi.

Dôležitosť spánku pre učenie a princíp epochového vyučovania spôsobia, že daný predmet po tom, čo sa mu intenzívne venovali 3 či 4 týždne, je nechovaný "odpočívať" na istý čas. Keď sa ten istý predmet potom objaví v rozvrhu po cca pol roku, jeho obraz stratí pôvodné obrisy a od študentov sa teraz podľa odporúčania Steinera vyžaduje vytvoriť jeho *novú* podobu. Pracujúc na tom majú možnosť znovuprežiť ich spojenie s predmetom, ale už ako súčasť vlastného života (biografie).

Definujem teda princípy učenia sa:

Transformácia: Učenie sa predpokladá krízový moment vzdania sa zafixovaných ideí a aktívne zaoberanie sa realitou. To vedie k vzájomnej interakcii medzi subjektom a svetom. Piaget to nazval *équilibration* (Piaget 1976).

Zabúdanie: V mene učenia sa je nevyhnutné zabúdať. To znamená, že silná väzba na prezentovanú podobu javu (jeho obraz) musí byť uvoľnená. Spánok je dôležitý prvok v procese učenia.

Schopnosti: Skutočná odmena za učenie spočíva v úžitku pre samotného učiaceho sa prostredníctvom získavania nových schopností. Rozvíjajú sa dispozičné a podmienené schopnosti.

Porozumenie: K učeniu sa dochádza v interakcii s realitou. Táto interakcia by mala byť tak holistická ako aj aktívna a najmä skúsenostná, vždy, keď je to možné. Nie je to len akumulácia faktických vedomostí.

Význam/zmysel: Schopnosť získaná osobnou účasťou na poznávaní sveta dáva zakúsiť význam učenia sa a tým jeho skutočnú hodnotu.

- www.rosejournal.com RoSE - Research on Steiner Education Vol.3 No.1 2012

Na začiatku sme sa si zobrali ako príklad predpokladu, ktorý často myslíme v našom vzdelávaní hypotézu, že len tí, žiaci, ktorí sú úspešní v profilových predmetoch (matematika, jazyky, vedné odbory) majú šancu na dobrý život v budúcnosti. Snáď sa nám podarilo pozrieť sa na zmysel vzdelávania v širšom rozmere, aby sme našu budúcu generáciu neobmedzovali našimi nízkymi cieľmi.